

BÖLÜM 15

PANDEMİ DÖNEMİNDE RUH SAĞLIĞI VE İYİLEŞME

Sertaç ZENGİL¹
Sibel Asi KARAKAŞ²

GİRİŞ

Yeni Koronavirüs Hastalığı'na (COVID-19) neden olan SARS-CoV-2 virüsü ilk olarak Çin'in Hubei eyaletinin Wuhan şehrinde 2019 yılı sonu 2020 yılı başı itibari ile açığa çıktıktan sonra kısa sürede dünyada yayılım göstererek Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi sınıfına dahil edilmiştir ⁽¹⁾. Pandeminin yayılım hızı ülkeleri hazırlıksız yakalamış ve küresel ölçekte sağlık, sosyal, mesleki, politik, ekonomik ve eğitim gibi alanları da büyük çapta etkilemiştir ⁽²⁾.

Küresel salgınlar bireylerin yaşamlarını, varlıklarını tehdit eden ve ruhsal yansıtmasını olumsuz etkileyen kitlesel travmalardır. Elbette bireylerin yaşlarına, ekonomik ve sosyokültürel yapılarına, mesleklerine ve geçmiş yaşam deneyimlerine bağlı olarak farklılıklar gösterse de pandemi sürecinde her bireyin değişen derecelerde ruhsal olarak etkilenmeleri söz konusudur ve ruhsal etkilenmelerin de önlenmesi ve rehabilitasyonu en az salgına neden olan hastalığın tanı ve tedavisi kadar önem arz etmektedir. Bu süreçte ortaya çıkabilecek ruhsal bozuklukların önlenmesi ve rehabilitasyonunda diğer ruh sağlığı çalışanlarının olduğu gibi psikiyatri hemşirelerinin de rolü çok önemlidir.

PANDEMİLERE GENEL BAKIŞ

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) pandemiye "birden fazla ülkede, milyonlarca insanı etkileyen ve bazen de dünya geneline yayılan büyük ölçekli salgınlar" olarak tanımlamıştır. Yani pandemide bütün dünya küresel boyutta bir afet yaşamaktadır.

İnsanlık bugüne değin Kara veba, İspanyol gribi, Kolera, SARS, MERS ve Ebola salgınlarında olduğu gibi pek çok kez, pandemiye maruz kaldı ⁽³⁾. WHO, 2016 yılında, geçmiş pandemileri model alarak, gelecek pandemilere hazırlıklı olmak,

¹ Uzm. Dr. Sertaç ZENGİL, Sağlık Bilimleri Üniversitesi Erzurum Bölge Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Psikiyatri Bölümü, sertaczengil@hotmail.com

² Doç. Dr. Sibel Asi KARAKAŞ, Atatürk Üniversitesi, Hemşirelik Fakültesi, Psikiyatri Hemşireliği AD., s.asikarakas@atauni.edu.tr

KAYNAKLAR

1. Budak F, Korkmaz Ş. COVID-19 pandemi sürecine yönelik genel bir değerlendirme: Türkiye örneği. *Sosyal Araştırmalar ve Yönetim Dergisi*, 2020;(1);62-79. DOI: 10.35375/sayod.738657
2. Üstün Ç, Özçiftçi S. COVID-19 pandemisinin sosyal yaşam ve etik düzlem üzerine etkileri: Bir değerlendirme çalışması. *Anatolian Clinic The Journal of Medical Sciences*, 2020; (25) (Special Issue On COVID 19); 142-153. DOI: 10.21673/adoloklin.721864
3. Huremović D. (Ed) 2019. *Psychiatry of Pandemics: A Mental Health Response to Infection Outbreak*. Springer Nature, Switzerland.
4. World Health Organization. 2017. *An R&D Blue print for Action to Prevent Epidemics-Update 2017*. Erişim tarihi: 02.03.2021 <https://www.who.int/blueprint/about/en/>
5. Qiu J, Shen B, Zhao M, et al. *A nationwide survey of psychological distress among Chinese people in the COVID-19 epidemic: implications and policy recommendations*. *General Psychiatry*. 2020;33(2):1-3. Doi: 10.1136 / gpsych-2020-100213
6. González-Sanguino C, Ausín B, Ángel Castellanos M, et al. *Mental Health Consequences during the Initial Stage of the 2020 Coronavirus Pandemic (COVID-19) in Spain*. *Brain, Behavior, and Immunity*. 2020. DOI: 10.1016 / j.bbi.2020.05.040
7. Yin X, Wang J, Feng J, et al. *The Impact of the Corona Virus Disease 2019 Outbreak on Chinese Residents' Mental Health*. (3/14/2020). Available at SSRN: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3556680>
8. Türk Tabipleri Birliği COVID -19 pandemisi altıncı ay değerlendirme raporu. 2020. Tükel R. *Covid-19 pandemi sürecinde ruh sağlığı*. Erişim tarihi: 01.03.2021 <https://www.ttb.org.tr/745yi8s>.
9. Bige Y, Bilge Y. *Koronavirüs salgını ve sosyal izolasyonun psikolojik semptomlar üzerindeki etkilerinin psikolojik sağlık ve stresle baş etme tarzları açısından incelenmesi*. *Klinik Psikiyatri Dergisi* 2020;23; (1); 38-51. DOI: 10.5505/kpd.2020.66934
10. Wu T, Jia X, Shi H, et al. *Prevalence of mental health problems during the COVID-19 pandemic: A systematic review and meta-analysis*. *J Affect Disord*. 2021;281;91-98. doi:10.1016/j.jad.2020.11.117
11. Hawryluck L, Gold WL, Robinson S, et al. *SARS control and psychological effects of quarantine, Toronto, Canada*. *Emerg Infect Dis*. 2004;10(7);1206-12. DOI: 10.3201/eid1007.030703
12. Wheaton MG, Abramowitz JS, Berman NC. Et al. *Psychological predictors of anxiety in response to the H1N1 (Swine flu) pandemic*. *Cogn Ther Re*. 2012;36; 210-218. DOI 10.1007/s10608-011-9353-3
13. Huang JZ, Han MF, Luo TD et al. *Mental health survey of medical staff in a tertiary infectious disease hospital for COVID-19*. *Chinese Journal of Industrial Hygiene and Occupational Diseases*, 2020;38(3);192-195. DOI: 10.3760/cma.j.cn121094-20200219-00063
14. Tsamakīs K, Tsipsis D, Ouranidis A, et al. *COVID-19 and its consequences on mental health (Review)*. *Exp Ther Med*. 2021;21(3);244. DOI: 10.3892/etm.2021.9675.
15. Garcia-Priego BA, Triana-Romero A, Pinto Galvez SM, et al. *Anxiety, depression, attitudes, and internet addiction during the initial phase of the 2019 coronavirus disease (COVID-19) epidemic: A cross-sectional study in Mexico*. *MedRxiv*. 2020(05). <https://doi.org/10.1101/2020.05.10.20095844>
16. Gao J, Zheng P, Jia Y, et al. *Mental health problems and social media exposure during COVID-19 outbreak*. *Plos One*. 2020; <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0231924>
17. Sosyal Politika Saha Araştırmaları Merkezi, 2020. *COVID-19 karantinasından kadının etkilenimi ile kadın ve çocuğa yönelik şiddete ilişkin Türkiye araştırma raporu*. Erişim tarihi:03.03.2021 <https://sahamerkezi.org/COVID-19-karantinasından-kadının-etkilenimi-ile-kadın-ve-cocuga-yonelik-siddete-iliskin-turkiye-arastirma-raporu/>
18. Cluver L, Lachman JM, Sherr L, et al. *Parenting in a time of COVID-19*. *Lancet*, 2020. 395(10231), e64.DOI: 10.1016/S0140-6736(20)30736-4.
19. Tian F, Li H, Tian S, et al. *Psychological symptoms of ordinary chinese citizens based on SCL-90*

- during the level 1 emergency response to COVID-19. *Psychiatry Research*. 2020; 288;112992. DOI: 10.23751/pn.v23i1.11052
20. Cénat JM, Dalexis RD. *The complex trauma spectrum during the COVID-19 pandemic: A threat for children and adolescents' physical and mental health*. *Psychiatry Research*. 2020;293;113473. DOI: 10.1016/j.psychres.2020.113473
21. Cui Y, Li Y, Zheng Y. *Mental health services for children in China during the COVID-19 pandemic: results of an expert-based national survey among child and adolescent psychiatric hospitals*. *European Child & Adolescent Psychiatry*. 2020;11;1-6. DOI: 10.1007/s00787-020-01548-x
22. Loades ME, Chatburn E, Higson-Sweeney N, et al. *Rapid systematic review: the impact of social isolation and loneliness on the mental health of children and adolescents in the context of COVID-19*. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry*. 2020;59(11):1218-39. DOI: 10.1016/j.jaac.2020.05.009.
23. Imran N, Zeshan M, Pervaiz Z. *Mental health considerations for children & adolescents in COVID-19 pandemic*. *Pak J Med Sci*. 2020;36(COVID-19-S4);67-72. DOI:10.12669/pjms.36.COVID19-S4.2759.
24. Chen IH, Chen CY, Pakpour AH, et al. *Internet-related behaviors and psychological distress among school children during COVID-19 school suspension*. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*. 2020;59(10). DOI: 10.1016/j.jaac.2020.06.007.
25. Lee B, Raszka WV. *COVID-19 transmission and children: The child is not to blame*. *Pediatrics*. 2020;146(2). DOI: 10.1542/peds.2020-004879.
26. Bobo E, Lin L, Acquaviva E, Caci H, et al. *How do children and adolescents with Attention Deficit Hyperactivity Disorder (ADHD) experience lock down during the COVID-19 outbreak?* *L'Encéphale*. 2020; 46(3):85-92. DOI: 10.1016/j.encep.2020.05.011.
27. Stuijzand S, Deforges C, Sandoz V, et al. *Psychological impact of an epidemic/pandemic on the mental health of health care professionals: a rapid review*. *BMC Public Health* 2020; 20(1);1230. DOI:10.1186/s12889-020-09322-z.
28. Lai J, Ma S, Wang Y et al. *Factors associated with mental health outcomes among health care workers exposed to Coronavirus disease 2019*. *JAMA Netw Open* 2020, 3(3), e203976. DOI: 10.1001/jamanetworkopen.2020.3976.
29. Serrano-Ripoll MJ, Meneses-Echavez J, Ricci-Cabello I et al. *Impact of viral epidemic outbreaks on mental health of healthcare workers: a rapid systematic review and meta-analysis*. *J Affect Disord* 23, 277: 347-357. DOI:10.1016/j.bbi.2020.03.028.
30. Ruiz-Fernández MD, Ramos-Pichardo JD, Ibáñez-Masero O, et al. *Compassion fatigue, burnout, compassion satisfaction and perceived stress in healthcare Professionals during the COVID-19 health crisis in Spain*. *J Clin Nurs*. 2020;29(21-22):4321-4330. DOI: 10.1111/jocn.15469.
31. İçel S, Özkan B, Aydoğan A. *The Role of the Nurse in Community Mental Health Centers*. *Ankara Med J*. 2016; 16(2): 0-0. DOI: 10.17098/amj.62478.
32. Gürhan N. 2016. *Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliği*. Ankara: Nobel Tıp Kitabevleri.
33. TC Sağlık Bakanlığı, Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 2011. *Toplum Ruh Sağlığı Merkezleri Hakkında Yönerge*. Erişim tarihi: 07.03.2021 <https://www.saglik.gov.tr/TR,11269/toplum-ruh-sagligi-merkezleri-hakkinda-yonerge.html>
34. Özcan CT, Gürhan N. (Ed) 2016. *Ruh Sağlığı ve Psikiyatri Hemşireliğinin Temelleri Kanıtta Dayalı Uygulama Bakım Kavramları*. Ankara: Akademisyen Kitabevi.
35. Clarke C, Lumbard D, Sambrook S, et al. *What does recovery mean to a forensic mental health patient? A systematic review and narrative synthesis of the qualitative literature*. *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, 2016, 27: 38-54. DOI: 10.1080/14789949.2015.1102311
36. Kidd SA, McKenzie KJ, Virdee G. *Mental health reform at a systems level: widening the lens on recovery-oriented care*. *The Canadian Journal of Psychiatry*, 2014;59:243-249. DOI: 10.1177/070674371405900503
37. Slade M, Amering M, Farkas M, et al. *Uses and abuses of recovery: implementing recovery-oriented practices in mental health systems*. *World Psychiatry*, 2014;13;12-20. DOI: 10.1002/wps.20084.

38. Jacobson N, Greenley D. *What is recovery? A conceptual model and explication*. Psychiatr Serv 2001;52;(4);482-485. DOI: 10.1176/appi.ps.52.4.482.
39. Çam M, Aydoğdu Durmuş H. *Ruhsal hastalığı olan bireyler ve psikiyatri hemşireleri açısından iyileşme*. Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi. 2016;32;(2), 97-106.
40. Liu CH, Doan SN. *Psychosocial stress contagion in children and families during the COVID-19 pandemic*. Clinical Pediatrics. 2020; 59(9-10):853-5. DOI: 10.1177/0009922820927044.
41. Fegert JM, Vitiello B, Plener PL, et al. *Challenges and burden of the coronavirus 2019 (COVID-19) pandemic for child and adolescent mental health: a narrative review to highlight clinical and research needs in the acute phase and the long return to normality*. Child Adolesc Psychiatry Ment Health. 2020; 14:20. DOI: 10.1186/s13034-020-00329-3.
42. Türkiye Psikiyatri Derneği (2020) *İyi telepsikiyatri uygulaması için öneriler*. Erişim tarihi: 01.03.2021 <https://www.psikiyatri.org.tr/2151/iyi-telepsikiyatri-uygulamasi-icin-oneriler>.
43. Uzun S. (2020). *Pandemilerde toplum rehabilitasyonunda psikiyatri hemşiresinin yeri*. Gürhan N. (Ed.), *Pandemide Psikiyatri Hemşireliği* içinde (s 8-11). Ankara: Türkiye Klinikleri.